

2.) obveznost vsake države podpisnice, da se bo vzdrževala vmešavanja v notranje zadeve drugih držav podpisnic (6 držav!),

3.) obveznost nenapadanja,

4.) načelo posvetovanja med državami podpisnicami, če bi neodvisnost Avstrije bila ogrožena od kake tretje sile, s čimer je bila mišljena Nemčija.

(Konec sledi.)

Kritika

France Novšak: Dečki. Roman iz dijaškega internata. Ljubljana 1938. Založba Satura.

Kniiga, zajeta iz življenja gojencev katoliškega dijaškega internata, ki jo je napisal mlad človek in ki naj prikaže, kakor beremo na ovitku, vso „duševno in telesno stisko najmlajšega človeškega rodu“.

Življenje mladih ljudi je za pisatelja prav za prav kočljiva in, kot često pravimo, nehvaležna snov. Če velja, da je za sleherno epsko oblikovanje treba poleg ustvarjalne moči zlasti še subtilnega opazovanja in do neke mere uravnovešenega, mirnega in suverenega razmerja do konfliktov in situacij, v katere postavlja človeka življenjska resničnost, potem velja to še toliko bolj, kadar gre za življenje mladih ljudi. Svet „dečkov“, pubertetnikov ima svojstveno podobo in svoje lastne zakonitosti, ki ne veljajo za svet odraslih. Tu ni mogoče govoriti o markantnih ali tipičnih fiziognomijah: obraz je podoben obrazu; tudi se ne dado spremljati pretresljive in dramatične usode skozi njih težke grehe in še mogočnejša očiščenja, saj človek v tej dobi šele začinja svojo življenjsko pot, za katero komaj tu pa tam zaslutimo, kakšna bo, tiplje, se išče preko pubertetnih spolnih zablod, vihravosti, prvih ljubezni in prvih spoznanj.

Tako življenje, neuravnovešeno sicer in neizčiščeno, toda zato nič manj razgibano, je postavil France Novšak med neprijazne zidove učilnic Zavoda svete Marije, v sredino, „kjer vsak kamen, vsak košček zgradbe priča o zatohlem, neveselem, gnilem, religioznem izživljanju mladine“, v dolge hodnike, „kjer vise slike svetnikov, papeža, vladarja in drugih znamenitih oseb, kamor nikdar ne posije sonce“, pod nadzorstvo „prečastitih“ predstojnikov in pod zaščito svetega Alojzija, „klerika, ki je bil prezrl življenje v svoji histerični zamaknenosti v nebo“, kakor nam to drastično pove avtor.

Osrednji postavi Novšakovega teksta sta Nani Papali, šestošolec eksotičnega imena, in Zdenko Castelli, lepi štirinajstletnik deklških potez, miljenec vsega zavoda, od gojencev pa gor do prečastitega gospoda ravnatelja. Poglaviten in prav za prav edini motiv, na katerem sloni vsa zgodba, je, če izvzamemo nekaj manj važnih, za potek dejanja nebitvenih usod, nagnjenje, ki veže oba dečka drugega na drugega in presega meje običajnega prijateljstva. Temu nagnjenju nasprotuje po eni strani predstojništvo zavoda s svojim vzgojnim sistemom in svojo moralo, po drugi strani pa mu stojita nasproti dekllici, Biserka Ružičeva in Zdenkova sestra, Vlasta, katerih ljubezen do Castellija in do Papalija naj bi pomenila protiutež vezem, ki se pletejo med prijateljema, in naj bi jima posredovala spoznanje o nenaturnosti njunega razmerja. Iz nasprotij, ki nastajajo v tem trikotu, rastejo, ali točneje: bi morali rasti konflikti, ki pa jih je avtor večinoma le zabrisano nakazal, ne da bi jih znal izostriti.

Poglejmo samo odnose med dečkoma, ki sta nosilca dejanja, in njuno z erotiko pobarvano prijateljstvo, ki se izživlja ponajveč v osladnih, literarno pofri-

ziranih pogovorih. Za dimom teh dolgih, psihološko često nedoslednih in neverjetnih dialogov se izgubljata obraza obeh dečkov. Čisto brez življenja, kakor da bi ju izrezal iz modnega žurnala, sta podobi deklic, Biserke in Vlaste. Tako da se ne čudimo mlademu Castelliju, ko se ne more ogreti za Biserko, ki petnajstletna v izbranih besedah modruje, na primer o sreči, češ, da je to vsota naših estetičnih doživetij; bolj se čudimo Papaliju, da se je vnel za Vlasto, to nič manj amorfno dekle, ki ni sposobna ene same žive kretnje in ki se mu z literarnim: „Vzemi me!“ vrže v naročje. Ravnatelj in vratar sta karikirana, zlasti vratar, ta „zlomljena, blede postava“, kot nam ga predstavi pisec in ki bi lahko s svojo dramatično usodo zaživel, če bi mu bil avtor malce pravičnejši, v veliko bolj neposredni in človeški luči. Vse ostale osebe so bolj imena kot ljudje. Mnogo bi jih lahko brez škode odpadlo.

Spričo tega, da so vsi ljudje, ki nastopajo v Novšakovih „Dečkih“, skoraj brez izjeme neplastičnih, dvodimenzionalnih, medlih in deloma karikiranih obrazov, je razumljivo, da ne morejo biti nosilci dramatično razgibanih in tehtnih konfliktov, ampak so z obrazi vred medla tudi njih dejanja in hotenja.

Osnovni motiv, motiv erotike med dečkoma, ki ga spremljamo v raznih fazah od prvih simpatij pa do hladne ločitve ob koncu skozi ves tekst in ki ga Novšak ni znal poprijeti s široko gesto epika, je sam na sebi, tak kakršen je, vse pretesen, premalo bogat, tako da bi lahko prej služil za snov noveli kot romanu. Zlasti še, ker avtor ni dovolj povezal usod stranskih oseb, na primer vratarja, Pavloviča, Papalijeve matere in drugih, z osrednjo nitjo. Da manjka njegovemu delu epske širine, je menda občutil Novšak sam, ko je vrnil vanj prizore, ki naj bi dajali delu več pestrosti (n. pr. literarni krožek, vsebina Nanijeve igre, Nanijev dnevnik, počitnice v Bohinju in dr.), ki pa imajo le malo ali prav nič zveze z osrednjim dogajanjem in ki celotno stavbo stvari — posebej v drugi polovici — drobe. Ker smo že pri zgradbi, naj še omenim, da pogrešamo v Novšakovem delu nečesa, kar bi lahko imenovali vzročna povezanost dogajanja. Sleherno umetniško delo — tudi tako, čigar težišče je na fabuli — stremi za tem, da je verjetno, to se pravi: sleherno dejanje nastopajočih oseb naj bo potrjeno v njihovih psihah, konflikt naj rase iz konflikta, situacija iz situacije. Pri Novšaku pa imamo često vtis, da smo se znašli v praznem prostoru, za katerega ne veljajo niti notranje psihološke zakonitosti niti zunanje zakonitosti fabule. Tako je, recimo, s prizorom, ko se ločita Vlasta in Nani in ki pride čisto nepričakovano, brez prave utemeljitve, kot bi bil vržen tjavdan. Ali pa zgneteni konec, kjer smo na pičlih treh straneh priča, kako se „na vrat, na nos“ — bi rekli — najdeta drug v drugega nenadoma zaljubljena Nani Papali in Biserka Ružičeva, in preden se s tem prav sprijaznimo, že zbolijo Nani Papali za konvencionalno tuberkulozo in umre.

Novšakov tekst pa naj bi ne bil zgolj psihološko-analitični prikaz življenja pubertetnikov, ampak več; bil naj bi upor proti utesnjevanju mladega življenja med štiri stene, v suha, mehanična pravila internatskega hišnega reda in v ozko-srčne norme katoliške vzgoje. Toda pri slehernem umetniškem ustvarjanju gre predvsem za način, za formo v najširšem pomenu te besede, za ta, vedno znova ponavljajoči se k a k o. Ta princip je tudi edini vseskozi zanesljivi kriterij pri presoji umetniškega dela. Novšak temu kriteriju ni zadostil, zato tudi njegova kritika utesnjene vzgoje v katoliškem dijaškem internatu ni prepričljiva. Ta kos življenja, ki je nemalokrat usoden ne samo za življenje posameznega človeka, ampak za življenje celih generacij, še danes čaka svojega oblikovalca.

Vendar pa bi delali mlademu pisatelju krivico, če bi ne omenili tudi pozitivnih strani njegovega dela. Posamezni odlomki, ki so bili večidel objavljeni

že pred izidom knjige v Ljubljanskem Zvonu in v katerih je avtor manj razpravljal, pa rajši več opazoval, so dokaz, da ima Novšak v nemajhni meri razvit čut za stvarnejše, verjetnejše upodabljanje življenja.

Drago Šega.

Angela Vode: Spol in usoda. II. del. Ljubljana, 1939. Izdala založba Žena in dom v Lj., tiskala Delniška tiskarna d. d. v Lj., 91 str., V 8°.

1. Po tolikih prevodih knjig, ki obravnavajo vprašanje spola in usode in problema spolnosti vobče, smo dobili izvirno delo, ki obravnava isto vprašanje s posebnega vidika, z vidika žene.

Avtorica knjige, ga. Angela Vode, je znana delavka na socialnem in pedagoškem področju. Njena vsestranska aktivnost v ženskih, mladinskih, pedagoških in narodnoobrambnih društvih ter poklic učiteljice so ji dali možnost, spoznati ljudi kot del družbe in kot posameznike ter so ji izbistrili pogled na svet. To delovanje in take izkušnje dajejo vrednost avtoričinim izvajanjem, ki so sicer podprta z izsledki priznanih znanstvenikov. Delu je dodana tudi literatura, ki navaja bralce na proučevanje različnih zanimivih poglavij in vprašanj, ki so le mimogrede omenjena v knjigi.

2. Spol in usoda je izraz našega časa, naše rodbine, naše soproge in matere, našega dekleta, obenem pa vzpodbuda, naj si sami pripravimo boljšo bodočnost. V tej knjigi so strani, ki nam odkrivajo revščino do obupa, razbrzdanost in nemir naše dobe, ki nas je menda vse presenetila in zato našla nepripravljene, da bi ji uspešno kljubovali. Med vrsticami najdemo krik moža, ki se bori za svojo premoč, in krik žene, ki bi se rada osvobodila; dekleta, ki iščejo dela in napredka, novega življenja in nove sreče; odziv mladih ljudi, ki jim ponujajo tovariško roko za sodelovanje. Toda ti kriki boja in klici nove mladine, ki je na pohodu, vse to pride komaj do izraza v vsakdanjem boju za obstanek. Množica se tega ne zaveda, stoji ob strani in resignira.

Med to množico je tudi žena. Žena, ki ji je njen spol narekoval usodo: nevesta, soproga in gospodinja, mati. Ali sta dekleta in žena bili zadovoljni s tako usodo in zakaj sta bili oz. nista bili, ali jima je ta naloga dala smisel življenja, tega nam avtorica ne pove. Napačno pa bi bilo iz tega sklepati, da hoče avtorica pokazati na to vlogo žene kot na nekaj, po čemer je treba žalovati in kar je treba zopet doseči. Nikakor ne. Tudi mož je imel nekoč ožje obzorje kot ga ima danes in se čuti prikrajšanega pri poskusu, da se mu odvzame ta ali ona duhovna dobrina. Z ženo je prav tako. Ko je spoznala vrednote, ki lahko oblikujejo duhovno stran življenja in mu dajo smisel, ne more več nazaj. — Res je, kot omenja avtorica, da so gospodarske razmere pognale ženo na delo izven doma. Vendar ne smemo pozabiti tedanje duhovne struje, ki je oznanjala osvoboditev žene in ki je našla svoj odmev v realistični literarni smeri, zlasti v ruskem realizmu. Ta struja nam jo odkrila nova človeka, moža in ženo in njuno stremljenje in iskanje po ustvaritvi novega sveta, kjer bosta oba delala drug ob drugem.

Res, da ti ideali še niso uresničeni, da se danes vprašujemo z večjim nemirom kot kdaj koli: kje je ostal ta človek, kje njegova stvariteljska moč, kje lepota in etika dela. Ali naj veruje v te vrednote delavka v umazani, vlažni in zaprašeni delavnici, ob enakomernih gibih in neprestanem priganjanju, ob mezdi s katero ne more ne živeti ne umreti? Ali naj jih občuti stenografka in tipkarica, ki ne poznata uradnih ur? Ali naj žena občuti osvoboditev svoje osebnosti ob zakonodaji, ki jo smotrno izriva iz poklica in ji nalaga delni celibat, manjšo plačo itd.?

Toda delo ni tisto, kar je prevaralo človeka, pač pa razmere, ker nas je naš čas prehitel in nas našel nevezgogene. Kljub vsemu prepričanju in pripravljenosti, da ustvarimo nekaj boljšega in lepšega, nismo bržkone dovolj pogumni, da bi potegnili

črto za končni obračun in povedali: to je končano. Tako se borimo med podrtinami, z egoizmom in t. zv. moralo, namesto da bi gradili.

Avtorica ne pokaže dovolj jasno ta razvoj, sicer pa to ni bila njena naloga. Tem bolj določno pa postavi pred matere smoter in nalogo vzgoje, da bo naraščaj, ki prihaja, bolj pripravljen za delo in novo bodočnost. In tu moramo postaviti antitezo avtorici, ki pravi: dostop v poklice naj nam omogoči volilno pravico. Ne, mi hočemo volilno pravico, da nam omogoči delo, ki bo res osvoboditev žene in človeka, delo, ki bo oplojeno z etiko, delo, ki nam ne bo ovirata tudi za naš naravni klic materinstva, ki ga nočemo zavreči, niti postaviti kot nekaj drugovrstnega.

5. Veliki poljski pedagog dr. Pjontek je nekoč napisal o vzgojni reformi: „Vprašanje moderne vzgoje veliko zahteva od učitelja in staršev. Ni dovolj, da ima le učitelj pred sabo vzgojni ideal in da ve, kako ga bo dosegel. Treba je, da tudi starši spoznajo svoje naloge, ker bo sicer vzgoja obtičala prav na njih. Zato je treba pedagoških knjig in to knjig, ki bodo dostopne širokim slojem, ki jim bodo osvetlile vzgojna vprašanja.“ Tej potrebi delo ge. Vodetove popolnoma ustreza.

Kaže sicer, da se naša inteligenca ne zaveda pomena takih knjig, ki nudijo ljudstvu v izbrani obliki nekaj, kar si lahko osvoji, česar se lahko oklene kot svoje lastne vere in prepričanja. Bilo bi nam ljubo, če bi ne bilo treba smatrati kot dokaz tega tudi založnico knjige. Toda res je čudno, da se med številnimi založbami in ženskimi društvi ni našlo niti eno, ki bi izdalo to knjigo. Tako je izšla v založbi žene in doma. Številne strani oglasov pričajo še tu o reklamnem podjetju založnika. Čeprav tvorita dva dela knjige enoto, je tisk druge veliko manjši, prav tako tudi rob pri straneh, kurziva je zamenjana z razprtim tiskom, oblika knjige je prav tako različna itd. Tega bi ljubitelji lepe knjige ne smeli dovoliti, ne glede na to, da je tak način izdaje profaniranje ideje, ki jo delo predstavlja. Upamo, da bo tudi ta primer pokazal našim založnikom in ženskimi organizacijam napako, ki so jo zagrešili, in da bodo prenehali s pristranskim vrednotenjem.

Zlata Pirnat.

Politični obzornik

Človek sredi svetá

Spoznati in ljubiti svojo majhno usodo, vključeno v veliko nujnost, to je že tvorno dejanje, dejanje svobode. Usoda človeka je, to doseči.

Waldo Frank.

Usoda ne odgovarja človeku na nobeno vprašanje, temveč le sprejema njegove odločitve.

Konrad Heiden.

Poslej se leto 1918. ne bo omenjalo, ne da bi pri tem pomislili na leto 1938. v katero se je izteklo pred 20 leti začeto in mnogo obetajoče razdobje. Prav danes se zavedamo vse usodnosti tega, da leto 1918. ni ostalo trajno zvezano z letom 1928., ko so se zastopniki vseh držav svetá podpisovali v Parizu pod slovesno pogodbo, da se odpovedujejo vojni. Slutnjo velike prihodnosti, v katero je človek véroval, je nadomestila bojazen strašnega poloma in razdejanja. Manj ko kdaj vérujejo ljudje danes v novi svet.